

De aangewezen tijden

Kid Lev-Ary

God stelde feestdagen in op hun tijden

‘De Heer zei tegen Mozes en Aäron, nog in Egypte: Voortaan moet deze maand bij jullie de eerste maand van het jaar zijn. Zeg tegen de hele gemeenschap van Israël: Op de tiende van deze maand moet elke familie een lam of een bokje uitkiezen, elk gezin één.’ Exodus 12:1-3.

Opgroeiend in een seculier joods gezin, hoorde ik deze Bijbeltekst met de opdracht voor de Pesachfeestdag jaarlijks op de eerste dag van het feest. Dit gebeurde aan het begin van de ‘Haggada’, de vaste liturgie van de ‘Seder’, de maaltijd van Pesach.

Dit gold ook voor andere feestdagen die men in Israël viert. De duidelijke aanwijzingen van God aan het volk Israël betreffende de data van de feestdagen komen steeds terug in de Bijbel. God stelde feestdagen in op hun tijden. Hij benoemde daarbij Zijn wens over de handelingen en voorschriften voor elk specifiek feest. Sjavoet (Wekenfeest of Pinksteren) – Lev. 23:10-11,15-16, Soekkot (Loofhuttenfeest) – Lev. 23:39-43 en Num. 29:12, Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar) – Lev. 23:23-25 en Num. 29:1, Yom Kippoer (Grote Verzoending) Num. 29:7-11.

Vanaf mijn tweeëntwintigste woon ik in Nederland. In de eerste jaren vond ik het ontzettend moeilijk om te wennen. In de loop van de eerste vijf jaar raakte ik gewend aan het leven maar tegelijkertijd groeide een geweldig gemis in mijn hart. Jarenlang zocht ik tevergeefs naar de oorzaak van dat gevoel. In 2005 startte ik de opleiding Theologie aan de GH te Zwolle. Langzamerhand werd de oorzaak van dat gevoel duidelijker. Ik miste een wezenlijk belangrijk ritme in

mijn leven, namelijk de feestdagen van de Heer. In gesprekken met vrienden en mijn geliefde vrouw Els probeerde ik de verschillen tussen de joodse (Israëliëse) feestdagen en de feestdagen in Nederland duidelijk te krijgen. Pas na het lezen van het geweldige boek van Dr. G.H. Cohen Stuart, ‘Joodse feesten en vasten’ (2003, Ten Have – Baarn), kon ik duidelijke lijnen zien in de spanningsvelden tussen de manieren van feesten vieren. Hieronder zal ik proberen deze uit te leggen. Het eerste punt is al benoemd, dat God zelf de opdracht gaf, duidelijk en uitgebreid met de datum en gebruiken (inclusief offers) die erbij horen.

Jaargetijden

Alle Bijbelse joodse feesten zijn sterk verbonden aan de tijd in het jaar. Ze zijn gebaseerd op de agrarische activiteiten van de verschillende tijden en ook de

Pesachhaggada, het lied van het Lam

Kid Lev-Ary

gewoonten en tradities zijn daarop gebaseerd. Een goed voorbeeld staat in Lev. 23:39 'Neem dit in acht: Op de vijftiende dag van de zevende maand, wanneer je de oogst van het land hebt gehaald, begint het feest van de Heer, dat zeven dagen duurt'. Zelfs nieuwe feestdagen die pas na het stichten van het land tot leven zijn geroepen staan ermee in verband. Het gaat hier om 'Toe bisjvat' Nieuwjaar voor de bomen. Een viering van de planten, onder de bloei van de notenbomen.

In de Nederlandse vieringen ontdek ik alleen verband tussen de volksgewoonten tijdens de feesten en de seizoenen. Bijvoorbeeld Pasen in de lente, terwijl de lente niet wordt gevierd. Een witte kerst is ook gewenst voor de gezelligheid in december, maar de inhoud van de feesten is niet met de natuur verbonden.

Tradities en overlevering

Overlevering van de tradities staat centraal in de vieringen van joodse feestdagen. De liturgieën van de feesten zijn zo opgebouwd dat de oorsprong van het volk en verschillende belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van het volk verteld worden. Centraal daarin staat de zin 'vertel het aan de kinderen'. De kinderen nemen vaak ook een belangrijke rol in tijdens het uitvoeren van de liturgie. Ze stellen vragen: 'Ma Nishtana' (wat is er anders aan deze nacht?)

met Pesach of spelen bijzondere spelletjes zoals met het tolletje met Chanoeka. Bij elk feest vind je traditionele handelingen met dit doeleinde. Wat kan belangrijker zijn dan het doorgeven aan de kinderen wat de bijzonderheden zijn van de volksidentiteit? Wie we zijn, wat is ons doel en wat maakt

ons anders dan de rest van de volken. Persoonlijk vind ik dat het niet alleen zou moeten gelden voor het joodse volk maar ook voor christenen. Wij onderscheiden ons toch ook van de wereld? De Nederlandse tradities beleef ik anders. Vaak genoeg stelde ik vragen over bepaalde tradities en kreeg ik zeer uiteenlopende antwoorden. Grappig is dat de meeste antwoorden niets te maken hadden met het christelijk geloof. Sommige zijn zelfs gebaseerd op heidense geloven, zoals de kerstboom of nesten met eieren en chocoladehazen met Pasen. Langzamerhand leerden wij de diepere betekenissen van deze en andere tradities en als resultaat stopten wij met deze gebruiken. En kerstboom bijvoorbeeld komt niet meer in de woonkamer te staan met de kerst. Gelukkig kan ik wel een stuk volksidentiteit vin-

den in verschillende feesten in Nederland. Sinterklaas is een van de feesten waar dit gevoel versterkt wordt. Koninginnedag is naar mijn mening hier een koploper in.

Handelingen

Buiten de bovengenoemde tradities, zijn er tal van religieuze handelingen opgenomen in de liturgieën van de

Dreidels of tolletje waarmee kinderen met Chanoeka spelen

Overlevering van tradities staat centraal in de vieringen van joodse feestdagen

meisje ontsteekt de chanoeka-kandelaar

etsoorten en gewoonten hebben een direct verband met de betekenis van de feestdagen

Op Pesach is alles ongezuurd, bijvoorbeeld matsetaart

feestdagen. Bekende voorbeelden ervan zijn de kaarsen van de Sabbat, de Chanoeikalamp met negen armen, het bord van de Pesach en de vier soorten planten tijdens het Loofhuttenfeest. De laatste wordt ook duidelijk beschreven in Lev. 23:40 – ‘De eerste dag moeten jullie mooie vruchten plukken en takken afsnijden van dadelpalmen, loofbomen en beekwilgen’. Deze handelingen krijgen vaak een centrale plek in de vieringen van de feestdagen. Ze geven aan wat er belangrijk is om te onthouden en geven de kinderen een reden om vragen te stellen.

Eten en drinken

Alle joodse feesten (zelfs de vastendagen) worden volgens de traditie gevierd met het houden van bijzondere maaltijden. Met sommige feestdagen eet

je alle dagen anders. Sommige tradities zijn gebaseerd op een directe Bijbelse opdracht, zoals de ongezuurde broden met Pesach. Andere gewoonten zijn in de loop van de generaties aan de feestdagen toegevoegd. Veel van de tradities over eten en drinken zijn heel oud. Jezus en zijn discipelen hielden zich ook aan deze gebruiken. Dit lezen we in Luc. 22:14-15 – ‘Toen het zover was, ging hij samen met de apostelen aanliggen voor de maaltijd. Hij zei tegen hen: ‘Ik heb er hevig naar verlangd dit pesachmaal met jullie te eten voor de tijd van mijn lijden aanbreekt’.

Merkwaardig is dat alle eetsoorten en gewoonten een direct verband hebben met de betekenis van de feestdag. Ik geef hier enkele voorbeelden ter verduidelijking: met het Nieuwjaar eet men o.a. appel in honing, als wens dat het komend jaar vruchtbaar wordt als een appel en zoet als honing. Met Pesach een mierikswortel. De bittere smaak daarvan symboliseert de bitterheid van de slavernij. Met Chanoeka Berlinerbollen, omdat ze in olie worden gemaakt. Deze feestdag gaat over een wonder met olie. Op de avond van Sjavoet eet men een uitgebreide maaltijd met zoveel mogelijk soorten kaas en graan, om de rijkdom van de oogst te prijzen. Het is mij tot nu toe niet gelukt om een gerecht van de feestdagen te ontdekken waar geen betekenis aan verbonden is. Fantastisch ook is dat het als heel belangrijk wordt ervaren om de betekenissen elk jaar opnieuw te benoemen en beleven. Ook wij kennen het eten van bepaalde eetsoorten bij de verschillende feesten, maar verreweg de meeste mensen, kinderen en volwassenen, kunnen mij niet vertellen waar deze mee te maken hebben. Dit vond ik in de loop van de jaren teleurstellend. Met oud en nieuw eten wij ook oliebolletjes, waarom is dat? Traditie. Eieren met Pasen heeft volgens velen te maken met het feit dat er veel vogeleieren te vinden zijn in die tijd en pepernoten met Sinterklaas is voor bijna allen aan wie ik het vroeg een mysterie.

CHANOEKÀH, CHANOEKÀH

Cha-noe-kàh, Cha-noe-kàh o-tsjò--die-jas die fe-lie-sie-ta
Cha-noe-kàh, Cha-noe-kàh o-tsjò--die-jas die fe-lie-sie-ta

Lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai
Lai lai lai lai lai lai lasi lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai
Lai--lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai lai--

Canoekkàh, Chanaoekàh
Acht dagen vrolijk feest
Chanoekkàh, Chaneokàh
Acht dagen zingen
Chanoekàh, Chanoekàh
Acht dagen dansen
Chanoekàh, Chanoekàh
Acht dagen plezier

Liederen en spelletjes

Ook in deze categorie scoort de joodse traditie heel hoog. Op de vastendagen na kent elke feestdag een groot aantal liederen. Kinderen leren deze liederen vanaf de geboorte. Ouders zingen ze aan hun kinderen voor tijdens de feestdagen en in de kleuterschool en basisschool wordt er ontzettend veel tijd aan besteed. Het leek altijd alsof wij van feest naar feest leefden. In winkels in Israël kun je tal van CD's en DVD's vinden met liederen over de feesten. Ook de inhoud van de liederen heeft bijna altijd te maken met de inhoud van de vieringen. In sommige gevallen worden er liederen opgenomen in de vaste liturgie van de feestmaaltijden en vieringen. Een goed voorbeeld hiervan is de Seder van Pesach. De liturgie vloeit over van liederen. Spelletjes maken ook deel uit van de gewoonten en tradities van de meeste feestdagen. Deze spelletjes zijn ook gerelateerd aan de gebeurtenissen die op de feestdag gevierd worden. Tijdens de Chanoeka spelen kinderen met een tol met vier kanten. Op elke kant staat een letter van de zin 'een groot wonder is hier geschied'. Een grappig weetje: op de tolletjes voor de Joden in de diaspora wordt het woord 'hier' met 'daar' vervangen.

Wat betreft de spelletjes van de feestdagen in Nederland vind ik het moeilijk om verband te ontdekken tussen deze spelletjes en de betekenissen van de feestdagen. Eieren zoeken? Cadeautjes onder de boom stoppen, schoenen zetten, gedichten schrijven en surprises? Waar ligt hier het verband?

Door kennis te nemen van deze aspecten, kreeg ik steeds meer rust en begrip voor mijn gevoel. Dit gevoel wil niet zeggen dat ik niet kan genieten van een kerstmaaltijd of van een pakjesavond met mijn schoonfamilie. Of dat ik het niet gezellig vind om de kerstliedjes in versierde donkere straten te horen in december.

Mijn verzoek aan mijn landgenoten is ook niet om de gewoonten en tradities te laten vallen of te vervangen. Ik bemerk dat de plaats van de tradities in hun hart even fijn en belangrijk is als de plaats voor de joodse tradities in mijn hart. Als ik naar de ontwikkelingen van de tradities en gewoonten met de feestdagen kijk, merk ik dat dingen steeds groter moeten zijn, dunder en de Amerikaanse tradities sluipen erin. Zou dit Gods wil zijn?

Op de vastendagen na kent elke feestdag een groot aantal liederen

Kid en zijn vrouw
Els